

Titel: En Engelænders velgrundede Tanker over en ham bekiendt Nordisk Stat. Først skreven til Lord Dortham og siden ved tilfældige Begivenheder falden i mine Hænder, der anseer det værd at befordre til Trykken.

Citation: "En Engelænders velgrundede Tanker over en ham bekiendt Nordisk Stat. Først skreven til Lord Dortham og siden ved tilfældige Begivenheder falden i mine Hænder, der anseer det værd at befordre til Trykken.", i *Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 14*, ?, 1771, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_014-shoot-workid1_014_003.pdf (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 14

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

En Engelænders velgrundede Tanker over en ham bekiendt Nordisk Stat. Først skreven til Lord Dortham

og siden

ved tilfældige Begivenheder falden i mine Hænder,
der anseer det værd at befordres til Trykken.

Kjøbenhavn 1771

2
3

Herre! De har anbefalet mig, at give dem nu og da de Tanker tilkiende, der ere mig indfaldne ved Begivenheder, der fortiener et tænkende Væsens Agtsomhed. Jeg har hidindtil havt den Lykke at naae deres Biefalde i de Betragtninger, jeg har gjort mig over Mennesket, og de tilfældige Afvexlinger, det er, saa at sige, en Bold for; jeg formoder, at jeg endnu denne Gang tør vente en mild Dom og maaeskee er sædvanlig Ynde af dem, Herre, der er vel bevist om, at mine Tanker ikke just ere Følger af en raa Leedighed, der der skal have noget at helde sig til, for ei at sove gandske ind, og fortsætte sit kostbare Liv i unyttige og intet betydende Drømme.

4

Jeg har nu en Tidland næret mit Sind med Betragtninger inden for mit eget Fædrelands Cirkel; men det er langt fra ikke en Virkning af Mangel paa betragtelsevæerdige Ting iblant mine egne Medborgere, at jeg denne Gang med mine Tanker spadserer uden for Grændserne af mit Føde-Rige; nei, jeg havde tvertimod gjort det til en Regel i mine Betragtninger, aldrig at oplede hos fremmede Nationer en Næring for mit Sind, siden mine egne Landsmænds Opførsel gav mig Materie nok, til at tænke og skrive.

Men, Herre, de nordiske Lande, der ere blevne frugtbare paa ikke alt for heldige Hændelser, synes at opfordre min Agtpaagivenhed, hvem veed ikke, om det gamle norske Ordsprog: Fremmer Mad smager best denne Gang kan see sin Opfyldelse i mit Sind.

Der er faldet adskillige besynderlige Tids-Punkter ind i alle Riger, der har gjort de Medlevende til ret opmærksomme Tilskuere, snart af de latterligste Foretagender, snart af de farligste Handlinger, snart af de væmmeligste Laster.

5

Besynderligt er det: man har sporet disse bestandige Asvexlinger af Forfald snart til Latterligheder, snart til Daarlighrder nu i et nu i et andet Rige; ret ligesom det var saa i Tingenes Orden, at en Nation en Tidlang skulde være som den lystige Person for alle andre Nationer, med hvilken de ligesom skulde spille Giæk en Tid lang, indtil en anden Nation igien løste denne af ved en eller anden Hoved-Latterlighed eller Hoved-Last.

Nu i Aaret 1771 falder det en af de nordiske Nationer til at være Pikkal-Heering, og holde Lyset for alle de andre. Aarsagen til denne Nations Forfald, saavel som alle de andres, vil vi lettelig finde; den ligger i Folke-Slagsets Tilbøielighed og Overladelse til een eller anden Last.

Da de Rommeres og Græchers Ulykke iilede til dem, vare de allerede befængte med de Laster, der skulde styrte dem.

Ligeledes denne nordiske Nation, der er Gienstanden for mine Betragtninger denne Gang.

6

En maaskee alt for langvarig Fred, der mange Gange bliver til en Snare for en Nation, naar den føder Tryghed af sig, kan have lagt Grunden til denne nordiske Nations nærværende Forfald og ret dømme Ulykke.

Det er ikke enhver, der kan bruge en Ting i sin rette Orden; de fleste misbruge ven.

Dette er rigtig nok truffen ind med Fredens Misbrug hos dene nordiske Nation.

Men havde det allene været med denne Freds Misbrug at gjøre, havde den omtalte Nation været lykkelig; men de ulyksalige Følger, der har listet sig efter denne Fred-Misbrug, har gjort denne Nation til et ret beklagelig Folke-Slags.

En høistufornuftig Tryghed har længe ført den om ved Næsen, indtil den tilsidst forført ved samme, og næsten gandske bragt ind i ven Forglæmmelse, at der ingen Krig var mere til paa Jorderig, har den slaet sig ulyksalig-gal til Roelighed, ja til det Slags Roe-

7

lighed, der nødvendig maatte føre den langt fra den Lyksaligheds Punkt, der er bygt og grundet paa Viisdom og Indsigt, og ikke paa Tryghed og Ladhed.

Det er da en Sandhed, at Fred hos denne Nation har ført Tryghed og Ladhed med sig, disse to store Lurendreiere og ret fæle Fiender af et Rigs Velstand.

Men kommer disse toe allene, hvor de kommer? Nei desværre; med dem følges der gemeenlig saadanne Laster, der noksom ere i Stand til at styrte en Nation, i hvor hovmodig og indbildisk den end maatte være.

Hvad skal en Nation gjøre, der af en alt for langvarig Freds Misbrug er bleven fordervet? Hvormed skal den fordrive Tiden?

Dens egen Tryghed og Ladhed bliver den til en Byrde: Den maae altsaa til at variere; og desverre! denne Variation eller Forandring er det just der fører Resten af Ulykker med sig over Staten.

8

Ligesom et Folke-Slagsets Genie er, saadan bliver og Variationen; nogle varierer til Drik, andre til Spil, nogle til Egennytte, andre til Hofmod, nogle til Gierrighed, andre til Ærgierrighed; ingen af disse Deelee udvalgte denne Nation, endskiønt den var nær ved at more sig for Resten af sin Tilværelse med Egen-Nytten, men den faldt den for tør, for tvungen, for alvorlig; saa udvalgte den, efter en ikke for lang Examen, den slemme, den plettede, den nedrige Vellyst.

Denne saa platte Last blev da Drive-Fieren i alle denne Nations Handlinger; og ingen undsaee sig ved at blive en Vasal af saa artig en Dame som Frue Venus.

Hvem skulde have tænkt, arder af den

dyrebare Fred skulde have flydt saa meget ondt?

Naturligt. Vi vil tage et Exempel hvorudi den daglige Erfaring skal paa den heldigste Maade forklare os denne Sags Rigtighed.

9

Naar en gammel Bygning mange Aar i Rad staaer ubrugbar og ubeboet, yngles og samler sig derudi mange slemme og forsigtige Dør.

En saadan stakkels Bygning bliver vist en Boeiig for de slemme yngelsomme Creaturer, Rotter og Muus.

Man vilde maaskee indbilde sig, at her ingen Rotter eller Muus skulde indfinde sig, fordi her er ingen Beboere i disse Gaarde, følgelig ingen Føde-Vare; jo derfor gjerne; thi i hvor meget vore Lærte har spekuleret, ere de endnu ikke kommer efter, hvad der er den egentlige Næring for Rotter og Muus; det er just ikke sagt, at Flesk og Brød, Smør og Ost skal udgiøre det hele Rotte-Spise-Kammner. Jeg farer fort i Exemplet. Naar nu visse slemme Creaturer saa mange Aar i Rad har opholdt sig i disse Bygninger, uden enten at blive hindret eller formindsket ved deres sædvanlige Freds-Forstyrreere, Kattene; saa yngler de fortvæk, springer paa Borde og Bænke, om der ellers er nogle, saasom de ere ganske sorgesløse og trygge, og altsaa slaer sig til en fuldkommen Roelighed, og skyer ingen Ting.

10

Ligeledes naar nu en Nation i mange Aar har havt Fred, og er aldeles ukyndig om at behandle en saa dyrebar Himmel-Gave, er det saa reent som 2 og 3 er 5, at en saadan Nation forfalder til alle Slags Laster, men naturligt meest til den, som Folke-Slagsets Genie meest er genegen til.

Nu er den nordiske Nation, jeg her taler om, meest genegen til Vellyst, altsaa meest forfalden til denne Last.

Nu vil vi undersøge, hvor stor Skade denne Last kan anstille i et Rige, tillige med dens Følger igiennem alle de følgende Tider, hvorved vi vil komme i en sand Erfaring om dette nordiske Riges rigtige nærværende Tilstand, og hvordan dets Skikkelse vil blive i Fremtiden.

Naar nu en Nations Skiødelyst slaaer ud i Vellyst, saa forgaaer Nationen strax al Lyst til Arbeide, og hvor væsentlig nyttig er ikke Arbeide i en Stat; den er som et af Hoved-Hiulene i et Selskabs Lyksalighed.

11

I Steden for nu at see Nationen flittig og geskiæftig hver Mand og Qvinde i sit, seer man Ladhed at indrage Flittigheds Plads.

Hvor Værkstæderne for vare opfyldte med flittige Mestere, Svende og Dreng, der seer man nu hele Bundter revne og pialtede Klæder, hele Knipper Romaner og liderlige Viser, hele Klynger Kierligheds-Viser og Recepter mod alle Slags Drifter til Dyden.

Hvor Kirkerne før vare Samle-Pladse for Religions-Venner og Gudfrygtigheds Dyrkere, ere nu lutter brogede Selskaber, hvoraf nogle ligger paa Udkik, ud af Vinduer paa de lukte Æsker, efter de nyeste Moder, de gimrenste Sager, de spranlenste Baand, de dobbeldste Sløifer, der kiønneste Snit, det best-pudret Haar, de frekkeste Miner, de forvovenste Øyekast og den uroeligste Positur.

Hvor man før saae i Selskaber anstændige Miner, blufærdige Øyekast, ærbare Talemaader, sømmelige Diskurser, tarvelige Dragter, og mere Fornuft, end Skræder-Klogskab, der seer man nu frække Miner, fripostige Øyekast, liderlige Talemaader, forar-

12

gelige Diskurser, yppige og overflødige Dragter, mere Abekatterie, end-Menneske-Vid.

Hvor man før saae paa Bordene saa Retter Mad, men sund tillavede, og for en ringe Penge bekostede, der seer man nu Tyve-Koster fra alle Elementer, sindrige Plynderier fra de stakkels Dyr, og en formænget og væmmelig Plukkefisk og Miskmask af Fransk Forgift og Engelsk Appetit.

Hvor man før saae en tidlig Hvile og en betimelig Søvn, der seer man nu en utidig Waagen og en urimelig Uroe.

Hvor man før saae Dag, seer man nu Nat, med den Forskiel, at en saadan Ændring og Indgreb udi Naturens Orden fører den ene Sygdom med sig efter den anden, gjør friske og nyttige Mennesker til fattige Krøblinge, Halte og Blinde, og stiller Staten ved fin væsentlige og mandige Styrke.

Hvordan er det nu mueligt, at en Stat, saa yderlig forfalden, kan vente Opreisning i en Hast? Nei; vil den komme sig igjen, kan

13

det for det første ikke skee uden noget langsam; thi saa mange Ulykker som Vellyst i en Dag kan anrette, kan ikke Fornuft i Ti Aar afvende; og for det andet ved at angribe og af alle Kræfter bestride Nationens Skiøde-Last; thi skal Saaret læges, maa der begyndes fra Grunden af og fra dets Hoved-Kilde.

Vi sætter nu, at en saadan Stat kan ved Tid og Leilighed blive kurreret, ja endog bundkurreret, men mon der ikke vil blive Ar af Saaret igiennem alle de følgende Tider? Jo vist nok.

Og der er ingen Last værre at udrydde, end Vellyst; thi den har saa mange Grene; man seer jo af Erfaring, at naar en dydig Moder stræber at føre en liderlig Datter til Eftertanke og Standsen i fine onde Veye, og hun paa den ene Side har stoppet en Kilde, bryder der Ti op igjen paa den anden Side.

Naar en saadan Moder kan lukke Porte, Dørre og Gang-Dørre, lukker en liderlig Datter op igjen Hundrede Bag-Dørre for sine onde Lyster.

14

See! saa vanskelig er det at faae Vellyst udryddet, naar den først har slaaet Rødder.

Den er den farligste af alle Laster, og den, man seer de længste Spoer af; hvor mange har ikke med deres Exempel beseglet denne Sandhed! der har forladt Verden med halve Næser, med raadne Been, med forfuleet Blod, med Verk og Brød, med en besmittet Siel, med en saaret Samvittighed og er paa saa mange Maader fordervet Legeme. See! Herre! nu har jeg kortelig efter Ordre givet mine Tanker tilkiende over denne nordiske og nu høist forqvaklede Stat; nu vil jeg tale et Par Ord til dens Redning og tidige Helbredelse.

Først skal man angribe alle Vellystens Slaver, true dem med de haardeste Straffe, virkelig exequere dem paa dem, hvis de ikke aflader fra deres syndige Veye og forbedrer deres Idrætter, saa skal man afskiere dem alle de Midler og Anledninger, der kunde friste dem igien til Vellyst, som for Exempel: stærke Vine! behagelige Væsker, prægtige Klæder, for megen Omgang med liderlige Qvinder, for mange Retter Mad, og for Resten holde dem stærk til Arbeide og Flitkighed, især saadant Arbeid, der lige saavel kan holde Sindet i go-

15

de Øvelser, som Legemet; saa skal man sætte Belønninger for dem, der virkelig forbedrer sig, hvorved de selv og andre kan opmuntres til at blive ved i det begyndte gode Levnet; man maa ikke vegre sig over disse Belønninger; thi de blive mange gange betalt ved den Flittighed og Arbejdsomhed, de viser i Staten.

Alt dette skal skee under en oprigtig Religions Indskiærpelse, uden hvilkens hiertelige Øvelse al Resten duer intet.

En kort Bøn.

Herre vor Gud! alle dine Riger ere i din Haand! du finde dem alle ydmyge og lydige, som Det villige Leer i Pottemagerens Haand! du oplyse med din Aand dem, der trave i et frivillig Mørke! du redde dem, der ere plat forfaldne, saa reddes og dette nordiske Rige. Amen.

16